

Наукові записки. Серія „Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 3. – С. 187-191.

УДК 378.126

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ПРЕЗЕНТАЦІЙНИХ УМІНЬ ЯК ОСНОВА ЇХ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ

Моркотун С.Б.

У статті обґрунтовано необхідність і актуальність формування презентаційних умінь. Представлено структурну модель презентаційних умінь студентів магістратури, проаналізовано її складові елементи, визначено вміння, необхідні студентам для ефективної реалізації кожного структурного елемента моделі.

Вступ. Розвиток України відбувається з орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури у загальному контексті європейської інтеграції. В освіті та науці вона полягає у впровадженні європейських норм і стандартів, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у країнах Європи. У даному процесі все більшої ваги набуває вища освіта як інформаційна і технологічна база діяльності людей, яка відіграє важливу роль у підвищенні рівня знань та умінь у суспільстві.

Зв'язок роботи з важливими практичними завданнями. Зі зміною суспільства змінюється і професіограма спеціаліста. В одному з програмних документів ЮНЕСКО відмічається, що сучасний фахівець має бути здатним реагувати на постійні соціальні зміни, а не залежати від широкого набору вмінь, сформованих ще під час навчання у ВНЗ, і здобутих знань, хоч вони є

важливими. На світовому ринку праці акцент робиться на вміннях, які дозволяють вправно поводитись з інформацією – презентаційних уміннях [8: 130-131]. Інший програмний документ ЮНЕСКО [7] обґрунтовує важливість саме для педагогічних працівників сформованості умінь ефективної презентації нової інформації, підготовки виступів під час навчальної роботи за допомогою відповідних методів вербального спілкування.

Отже, зростаючий об'єм даних вимагає від сучасного спеціаліста, зокрема викладача, ефективних методів передачі інформації, які потребують сформованості презентаційних умінь для перетворення інформації у знання та розуміння. Питання сутності презентаційних умінь студентів магістратури, співвідношення понять „презентація” та „репрезентація” розкриваються у попередніх наших публікаціях [3; 4]. **Мета** даної статті – розглянути структурну модель презентаційних умінь, проаналізувати її складові елементи для подальшої організації презентаційних умінь магістрантів у систему на основі запропонованої структурної моделі.

Результати дослідження. Найбільш близькими до структурної моделі презентаційних умінь студентів магістратури ми вважаємо представлення систем умінь, що імітують їх організацію й адекватно відображають предмет дослідження, запропоновані Первушиною А.В. [5] і Щавелевою К.М. [6].

Український дослідник Первушина А.В., вивчаючи риторичні уміння майбутніх соціальних педагогів, побудувала їх структурну модель, яка складається з трьох компонентів – мисленнєвого (творчі, логічні вміння), мовленнєвого (вміння забезпечувати техніку, якість і виразність мовлення) та комунікативного (перцептивні, інтерактивні, емоційно-експресивні вміння). Провідним компонентом науковець вважає мисленнєвий, оскільки він використовується на кожному етапі риторичної діяльності. Мовленнєвий компонент у риторичній діяльності органічно поєднує два інших через провідні функції мовлення – сигніфікативну та комунікативну.

Російський науковець Щавелева К.М., займаючись проблемою формування вміння професійно-тематичного публічного виступу іноземною мовою, у структурній моделі предмета вивчення виділяє наступні компоненти: 1) предмет висловлювання; 2) особливості, закономірності стилю публічного виступу; 3) засоби і способи вираження професійно значимої думки іноземною мовою з врахуванням стилістики публічного виступу. Відповідно, у сучасного фахівця мають бути сформовані професійні уміння, уміння публічного виступу та спілкування іноземною мовою. Їх інтеграція дозволяє сформувати цілісне вміння професійно-тематичного публічного виступу іноземною мовою.

Визнаючи право авторів на різні точки зору щодо сутності, змісту і номенклатури вмінь публічного мовлення, ми вважаємо розглянуті моделі взаємодоповнюючими. На їх основі пропонуємо власну структурну модель презентаційних умінь студентів магістратури, створену з урахуванням потреб професії педагога.

Аналіз літератури засвідчує, що формування презентаційних умінь ґрунтується як мінімум на чотирьох компонентах: 1) володінні предметом висловлювання, тобто професійне володіння темою презентації; 2) структурних особливостях презентації; 3) володінні засобами вираження професійно значимої думки; 4) психолого-педагогічних особливостях комунікації під час презентації. Таким чином, у студента магістратури, майбутнього фахівця, мають бути сформовані наступні вміння: професійні, структурування презентаційного виступу, володіння засобами комунікації, психолого-педагогічні. Інтеграція цих чотирьох груп умінь є основою формування презентаційних умінь, які ми вважаємо важливою складовою професійної компетентності фахівця. Розглянемо виділені компоненти структурної моделі презентаційних умінь детальніше.

Оволодіння **професійною темою як предметом презентації** здійснюється студентом протягом усього часу навчання у ВНЗ під

керівництвом спеціальних кафедр. Викладач, який займається формуванням презентаційних умінь магістрантів, не завжди здатен оцінити рівень здобутих професійних знань, тому часто його показником є оцінки з спеціалізованих предметів як необхідна умова подальшого формування вказаних умінь. Педагог має попередньо діагностувати професійне володіння предметом презентації.

Успіх будь-якого академічного виступу багато в чому залежить від уміння лектора **структурувати текст доповіді**. Аналіз літератури з проблеми засвідчує, що дослідники дотримуються різних точок зору на структуру презентації:

1. Трикомпонентна структура – вступ, основна частина, висновок – розглядається Апресяном Г.З., Мацько Л.І., Мацько О.М., Сопером П., Томаном І., Kelcher M. та іншими. На їх думку, цю триєдність можна назвати класичною, оскільки вона вірно відображає накопичений риторичний досвід і фактично має силу закону. Завдяки такій триєдності публічна промова стає стрункою та зрозумілою.

2. Чотирикомпонентна структура (четвертий елемент – відповіді на питання) висувається Гандапасом Р.І., Пілом М., Ребриком С.Б., Brieger N., Ellis M., O'Driscoll N., Race P. Відводити час для відповідей на питання у кінці виступу рекомендується за формальних обставин спілкування, коли присутня велика аудиторія чи презентатор обмежений часовими рамками. Етап відповідей на питання до початку виступу використовується за необхідності швидкого залучення аудиторії в роботу. Відповідати на питання під час презентації не завжди доцільно, оскільки витрачається час на незаплановані паузи для обмірковування відповідей, презентатор може дещо порушити логіку викладу матеріалу чи повністю зруйнувати виступ. Для уникнення цих негативних наслідків Арредондо Л. рекомендує відповідати на питання, якщо вони задаються під час презентації, після кожного ключового положення.

3. П'ятикомпонентна структура (відкриваюча частина, вступ, основна частина, огляд, висновки) обґрунтовується Арредондо Л. Відкриваюча частина виконує три функції: організувати керівництво слухачами, представити доповідача і предмет презентації, захопити увагу аудиторії. У вступі презентатор має спрямувати увагу слухачів на питання, що будуть розглянуті під час доповіді. Одночасно він виступає елементом переходу до основної частини. Під час огляду доповідач має ще раз нагадати аудиторії ключові пункти для їх кращого запам'ятовування слухачами. У висновках презентатор дякує за увагу, а також закликає, спонукає чи просить аудиторію виконати певні дії. Ці дії становлять ціль презентації. Відмітимо, що описана структура презентації є більш деталізованим варіантом класичної трикомпонентної.

Ми дотримуємось чотирикомпонентної структури оформлення презентаційної промови, оскільки саме їй надають перевагу більшість фахівців-презентаторів. Крім того, чотирикомпонентна структура презентації має за основу перевірену на ефективність класичну трикомпонентну, не є занадто деталізованою, включає специфічний і необхідний для даного жанру публічного виступу етап – відповіді на питання.

Кожна складова має свої структурні особливості, обумовлені специфікою сприйняття мовного повідомлення, реалізує певні наміри лектора і вимагає сформованості відповідних умінь, необхідних для її ефективного проведення. Розглянемо етапи презентаційного виступу з зазначенням для кожного з них найважливіших умінь.

Вступ у змістовному та педагогічному плані – постановка проблеми, у психологічному – підготовка слухачів до сприймання промови, у структурному – введення в тему промови. На початку виступу лектору необхідно вміти встановлювати контакт з аудиторією, викликати зацікавлення й організовувати діяльність слухачів, володіти прийомами організації вступу.

В **основній** частині розкривається тема виступу, пояснюються висунуті положення, доводиться їх правильність. Завдання етапу – охарактеризувати ситуацію, запропонувати можливі шляхи її покращення й обов’язково представити власний варіант вирішення проблеми – кульмінація презентації. Лектор має вміти закликати аудиторію до відповідних рішень і дій, показавши переваги своєї пропозиції. Для цього у нього повинні бути сформовані уміння організовувати матеріал основної частини презентації відповідно до існуючих принципів, користуватись мнемонічними засобами для маркування інформації.

Відповідаючи на питання аудиторії, доповідачу необхідно розв’язати непорозуміння, розкрити деталі, зберігаючи при цьому впевнений вигляд. Під час цієї фази лектор діє за схемою, що у своєму складі містить чотири етапи – вислуховування, розуміння, схвалення, відповідь. Діяльність презентатора за наведеною схемою вимагає сформованості умінь слухати, аналізувати зорові та слухові сигнали, реагувати на почуте, виявляти зацікавлення почутим, виділяти суть у розгорнутому запитанні, перефразовувати запитання. Крім того, питання треба вміти прогнозувати і визначати, як реагувати на них.

У **висновках** узагальнюються ключові положення, висунуті в основній частині, підкреслюється головна думка виступу, наголошується на перевагах власного варіанту вирішення проблеми чи пропозиції. Проте, головне завдання етапу – сформулювати емоційний фон для збереження аудиторією готовності виконати поставлені завдання після завершення презентації. Для успішного завершення публічного виступу промовець має володіти вміннями наводити влучні цитати; висловлювати незвичні, несподівані судження, що різко розходяться з загальноприйнятою думкою; порівнювати; закликати і спонукати.

Наступний компонент – **нормативно-регульоване оформлення презентаційної промови** – ми представляємо як єдність вербальних і

невербальних складових частин спілкування. Через комунікативний вербальний компонент формується культура мовлення педагога, яку Волкова Н.П. характеризує через якісні ознаки, що засвідчують професіоналізм викладача, і ознаки виразності – здійснюють вплив на почуття слухачів [1]. *Невербальний компонент*, згідно Абрамяна В.Ц., Нікольської С.Т., Первушиної А.В., Савостьянова О.І., становить технічну сторону комунікації. Отже, вміння володіти засобами комунікації можна поділити на три групи (див. табл. 1):

Таблиця 1

Уміння володіти засобами комунікації

Уміння якісного оформлення презентаційної промови	Уміння увиразнення презентаційної промови	Уміння техніки мовлення
<ul style="list-style-type: none"> • дотримуватись мовних норм; • користуватись варіантами нормативних мовленнєвих засобів; • уникати двозначності слів; • промовляти відповідно цілей та умов презентації; • використовувати чисту мову; • використовувати зрозумілу для слухачів мову; • висловлюватись лаконічно по суті; • уникати пишномовності; • пояснювати практичну значущість матеріалу, що презентується. 	<ul style="list-style-type: none"> • використовувати тропи; • використовувати синтаксичні фігури; • урізноманітнювати промову; • взаємозамінювати мовленнєві варіанти; • використовувати актуальні факти, приклади, образи; • виражати естетичні вподобання засобами мови, викликати естетичне задоволення мовленням; • користуватись фонетичними засобами; • користуватись нелітературними формами національної мови. 	<ul style="list-style-type: none"> • контролювати і користуватись наступними засобами: <ul style="list-style-type: none"> ▪ екстралінгвістичними (психофізіологічними проявами людини); ▪ просодичними (властивостями голосу); ▪ кінесичними (візуально видимим діапазоном рухів, які виконують експресивно-регулятивну функцію у спілкуванні); ▪ арт-ефектами; ▪ такесичними; • дотримуватись загальноприйнятих норм у системі запахів; • орієнтуватись у просторі.

Вміння володіти засобами комунікації засвідчують загальнокультурний досвід, виявляють індивідуальні особливості лектора, оптимізують передавання, сприймання й розуміння інформації.

Для розкриття суті психолого-педагогічного компоненту презентаційних умінь, який інтегрується з трьома іншими та здійснюється паралельно з ними, необхідно проаналізувати етапи підготовки і проведення презентації. Вони виділені Арредондо Л., Гандапасом Р.І., Михайличенко Н.А., Ножиним Є.О., Співаком В.О. та іншими дослідниками,

які поділяють процес на три фази: докомунікативну, комунікативну і посткомунікативну.

На докомунікативній (прогностичній) фазі лектор має вміти моделювати виступ, визначити ціль й інструменти її досягнення, збирати та структурувати інформацію, прогнозувати сприймання аудиторією змісту взаємодії. При виконанні даних операцій вирішальне значення, на думку Волкової Н.П., має цільова установка педагога. Передусім він повинен подбати про залучення студента до взаємодії, відкрити простір для його індивідуальності. Для цього потрібні вміння вивчати й аналізувати аудиторію, місце, ситуацію; відновлювати у пам'яті попередні особливості спілкування з цією аудиторією; враховувати особливості проведення виступу в нових комунікативних умовах [1].

Комунікативна (виконавська) фаза характеризується з чотирьох позицій: а) перцептивної – процес взаємосприймання учасників презентації і налагодження на цій основі взаєморозуміння; б) інтерактивної – організація взаємодії між лектором і студентами, тобто обмін не тільки знаннями, ідеями, але й діями; в) власне комунікативної – представлення інформації, завоювання лектором ініціативи; г) емоційно-експресивної – передавання презентатором інформації про свій внутрішній стан чи зовнішній світ, привернення уваги аудиторії до інформації, виділення особливо важливих моментів повідомлення, підкреслення та доповнення окремих сторін його змісту.

Суть *перцептивних умінь* полягає у створенні узагальненого образу аудиторії, встановленні контакту зі слухачами і приверненні їхньої уваги. Леонтьєв О.О. говорить про необхідність володіння лектором умінням моделювати аудиторію, будувати промову з розрахунком на цю модель. Закон моделювання аудиторії, детально описаний Сагач Г.М., передбачає вивчення слухачів на основі соціально-демографічних, соціально-

психологічних та індивідуально-особистісних ознак з метою прогнозування поведінки аудиторії під час публічного виступу.

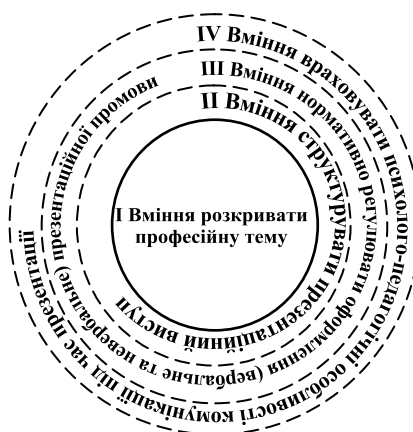
Гандапас Р.І. доповнює позицію Леонтьєва О.О. думкою про те, що у межах перцептивного аспекту спілкування аналізуються фактори, які впливають на формування першого враження. Якості „свій – чужий”, „корисний – марний”, „гарний – поганий” визначаються факторами переваги (в одязі, манерах та іншому), привабливості, ставлення один до одного [2: 87]. Проте, вони, як правило, викривляють уявлення про партнера. Подолати подібні негативні наслідки допоможуть уміння володіння механізмами емпатії, рефлексії, атракції з метою досягнення ефективної взаємодії. Крім того, у процесі тривалого спілкування партнери по комунікації отримують можливість сприймати один одного на основі повнішої інформації за сукупністю зовнішніх проявів, поведінки та невербальних засобів.

Інтерактивні вміння пов'язані з взаємодією сторін під час виступу, униканням перешкод – комунікативних бар'єрів, негативних чинників комунікації, соціально-перцептивних викривлень, – які детально аналізуються у посібнику Волкової Н.П. Ініціативу педагога в спілкуванні забезпечують: чіткість організації початкового контакту зі слухачами; оперативність у переході від організаційних процедур до ділової комунікації; відсутність проміжних зон між організаційними і змістовими аспектами початку взаємодії; переборення стереотипних і ситуативних негативних настанов на окремих слухачів; встановлення контакту з усією аудиторією; забезпечення зовнішнього комунікативного вигляду педагога; вияв особистої прихильності до аудиторії; введення на початковому етапі взаємодії завдань і питань, які мобілізують аудиторію; формулювання яскравих, привабливих цілей діяльності та демонстрація шляхів їх досягнення [1].

Представлення матеріалу передбачає попередню репетицію виступу, фіксацію тексту, корекцію. Під час презентації відбувається обмін інформацією, оцінками її, взаємооцінка співрозмовників. Лектор має

Згідно Максименко С.Д., ефективне використання *емоційно-експресивних умінь* допомагає керувати увагою слухачів, сприяє засвоєнню інформації, підвищує активність мислення сторін, підштовхує слухачів до обмірковування матеріалу. Емоційність спілкування й експресивність висловлювання думок є важливими засобами формування мотивації дій. Експресивно забарвлена поведінка промовця сприяє встановленню емоційного контакту з аудиторією та підтримувannya його під час взаємодії.

Проаналізовані компоненти структурної моделі презентаційних умінь і зв'язки між ними представлені на рисунку 1.

Висновки. Охарактеризована структурна модель стала основою для створення системи узагальнених інтегративних презентаційних умінь студентів магістратури, яка обґрунтовується й описується в одній з наших публікацій [4].

Перспективи подальшого дослідження проблеми полягають у визначенні номенклатури презентаційних умінь на основі запропонованої структурної моделі та дослідженні умов їх формування.

Література:

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. – К.: ВЦ „Академія”, 2006. – 256 с. – (Серія „Альма-матер”).
2. Гандапас Р.И. Презентационный конструктор / Радислав Гандапас. – М.: Вершина, 2006. – 192 с.
3. Моркотун С.Б. Презентація та презентаційні вміння студентів магістратури в академічній сфері // Наукові записки. Серія „Психологія і педагогіка”. – Вип. 9. – Вид-во Національного університету „Острозька академія”, 2007. – С. 353-361.
4. Моркотун С.Б. Презентаційні уміння майбутнього викладача ВНЗ як складова професійної компетентності сучасного фахівця // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2008. – Вип. 37. – С. 182-185.
5. Первушина А.В. Формування риторичних умінь у майбутніх соціальних педагогів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Технологічний ун-т Поділля. – Хмельницький, 2002. – 254 с.: рис., табл.
6. Щавелева Е.Н. Умение профессионально-тематического публичного выступления на иностранном языке в структуре содержания вузовской подготовки специалиста: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01, 13.00.08 / Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов при Московском государственном институте стали и сплавов. – М., 2006. – 173 с.
7. APPEAL. Training Materials for Continuing Education Personnel (ATLP-CE): In VIII v. – Bangkok: UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific, 1993. – V. I: Continuing Education: New Policies and Directions. – 109 p.
8. Becoming enterprising: Technical guidelines. – Bangkok: UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific, 1994. – 144 p.

Моркотун С.Б. Структурная модель презентационных умений как основа их формирования у студентов магистратуры. В статье обоснована необходимость и актуальность формирования презентационных умений. Представлена структурная модель презентационных умений студентов магистратуры, проанализированы ее составляющие элементы, определены умения, необходимые студентам для эффективной реализации каждого структурного элемента модели.

Morkotun S.B. Structural Model of Presentation Skills as the Basis of their Formation among Master Students. The author of the article accounts for the necessity and urgency of the formation of presentation skills. The structural model of master students' presentation skills is presented, its components are analyzed, students' necessary skills for effective realization of each component are determined.